

Ο χάρτης της κρίσης - Το τέλος της ανταπάτης.
Αθήνα, Τόπος, 2010, 287 σελ.

Μια πολυδιάστατη και σφαιρική αντίληψη για την υπό εξέλιξη οικονομική κρίση παρέχει το βιβλίο *Ο χάρτης της κρίσης - Το τέλος της ανταπάτης* που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Τόπος. Πρόκειται για έναν συλλογικό τόμο που φιλοξενεί εννέα κείμενα ισάριθμων επιστημόνων, γνωστών στον ένα ή τον άλλο βαθμό από τις παρεμβάσεις τους στα δημόσια πράγματα τον τελευταίο χρόνο με σημείο αναφοράς την οικονομική κρίση.

Το πρώτο κείμενο που φιλοξενείται στον τόμο είναι του Κώστα Βεργόπουλου, με τίτλο «Ελληνική κρίση και προοδευτική πολιτική». Στο άρθρο διερευνώνται αρχικά οι αιτίες της σημερινής κρίσης. Στη συνέχεια υπογραμμίζεται πως «η Ελλάδα βρίσκεται σε κρίσιμη ιστορική καμπή. Τα μάτια του πλανήτη είναι στραμμένα επάνω της», ενώ παρακάτω αποδομούνται επιχειρήματα του συρμού, όπως ότι για τα προβλήματα στα δημόσια οικονομικά φταίει η τεμπελιά του Νεοέλληνα ή το σπάταλο κράτος. Ο Κώστας Βεργόπουλος ολοκληρώνει την ανάλυσή του αναφερόμενος στην Αριστερά και τονίζοντας: «Στην εποχή μας το παράδοξο επαναλαμβάνεται: τα ιδανικά της Αριστεράς συναντούν ασύγκριτα ευρύτερη κοινωνική απήχηση απ' ό,τι οι πολιτικοί σχηματισμοί της».

Ο Λεωνίδας Βατικιώτης στη συνέχεια («Σαράντα άδοξα χρόνια: Η μετάσταση

στην Ελλάδα μιας χρόνιας και δομικής κρίσης») εξετάζει αρχικά τις βαθύτερες αιτίες της κρίσης που ξέσπασε στην αμερικανική αγορά ακινήτων τον Σεπτέμβριο του 2008 και δεν είναι άλλη από την πτώση του ποσοστού κέρδους όπως εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Στη συνέχεια διερευνώνται οι επιπτώσεις της στη γεωπολιτική ισορροπία με την ανάδυση των περιφερειακών καπιταλισμών σε Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα. Το σημαντικότερο ωστόσο μέρος του άρθρου εστιάζεται στις δυσοιωνες προοπτικές υπέρβασης της κρίσης, όπως επιχειρείται όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά παγκοσμίως, μέσω της μετακύλισης του κόστους στις πλάτες των εργαζομένων.

Στις αντινομίες της Ευρωζώνης είναι εστιασμένο το τρίτο άρθρο, του Κώστα Λαπαβίτσα, με τίτλο «Η δομική κρίση της περιφέρειας της Ευρωζώνης». Αρχικά η κρίση της περιφέρειας, όπως προνομιακά εκδηλώθηκε στην Ελλάδα αλλά θίγει πολλές περισσότερες χώρες, ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα της επέκτασης του κέντρου και ειδικότερα της Γερμανίας, όπως εκφράζεται με την αύξηση των πλεονασμάτων της. Αυτή η αντίφαση για το συγγραφέα φέρνει στην επιφάνεια την ιστορική αποτυχία της Ευρωζώνης και ανοίγει το δρόμο, από τη σκοπιά των δυνατοτήτων, της αθέτησης του χρέους – παύση πληρωμών δηλαδή – και εξόδου από το ευρώ. Μια λύση που σε συνδυα-

σμό με άλλους όρους (υποτίμηση εθνικού νομίσματος) είναι υπέρ των συμφερόντων των εργαζομένων.

Στην ιστορία του ελληνικού καπιταλισμού είναι εστιασμένο το άρθρο του Σταύρου Μαυρουδέα με τίτλο «Ανάπτυξη και κρίσεις: Η ταραγμένη διαδρομή του ελληνικού καπιταλισμού». Αρχικά ο συγγραφέας παραθέτει την πορεία στο χρόνο του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού, τα 2+1 στάδια ανάπτυξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στη χώρα μας και τις εννέα φάσεις της καπιταλιστικής ανάπτυξης από το 1830 μέχρι σήμερα. Στον επίλογο τονίζεται πως «αν η σημερινή κρίση είναι συνέχεια της δομικής κρίσης του 1973-1975, τότε η διέξοδος δεν είναι μια απλή ανάκαμψη (διάφορων τύπων και σχημάτων) αλλά πάνω απ' όλα η εξεύρεση μιας νέας αρχιτεκτονικής του συστήματος. Βάση της θα είναι μια αναδιάταξη των μηχανισμών υπεξαίρεσης υπεραξίας».

Στα θέματα του Μνημονίου που υπέγραψε η κυβέρνηση με τους ξένους δανειστές εστιάζεται το κείμενο του Γιάννη Τόλιου με τίτλο «Οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις της κρίσης στην Ελλάδα: Προϋποθέσεις προοδευτικής εξόδου». Για το συγγραφέα η υπογραφή του Μνημονίου στις 6 Μαΐου «επέβαλε οικονομική κατοχή και εργασιακό Μεσαίωνα ενώ μετέτρεψε την Ελλάδα σε ένα είδος διεθνούς προτεκτοράτου. Στην πράξη το Μνημόνιο λειτούργησε ως κουτί της Πανδώρας, που το άνοιγμά του συνεπάγεται όλο και νέα αντιλαϊκά μέτρα, με βάση τις ρυθμίσεις και δεσμεύσεις που απορρέουν από το περιεχόμενό του». Στη

συνέχεια περιγράφονται ορισμένες πλευρές μιας προοδευτικής εξόδου από την κρίση, όπως η αναδιανομή του εισοδήματος, η περιοπή των στρατιωτικών δαπανών, κ.ά.

Στο νέο περιεχόμενο της πολιτικής είναι εστιασμένο το κείμενο του Μενέλαου Γκίβαλου, με τίτλο «Παγκοσμιοποίηση – Οικονομική κρίση – Πολιτική: σχέσεις αντινομίας και σύγκρουσης».

Αρχικά ο Μ. Γκίβαλος ορίζει τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στους κοινωνικοοικονομικούς θεσμούς, τις ανθρωπίνες δράσεις και τους φορείς αντιπροσώπευσης στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Σε αυτό το πλαίσιο αποδυνάμωσης της πολιτικής και της εργασίας από τη νεοφιλελεύθερη επέλαση τοποθετείται η νέα υπερεξουσία ΔΝΤ και Τρόικας. «Πρόκειται για μια ύπατη, άτυπη αλλά ουσιαστικά δρώσα συντακτική-συνταγματική αρχή, ένα είδος οικονομικοπολιτικού υπερσυντάγματος που “αποφασίζει” για την ισχύ των νόμων, για το ίδιο το περιεχόμενο των νομοθετικών διατάξεων που ψηφίζονται στο Κοινοβούλιο», σύμφωνα με το συγγραφέα.

Στο ζοφερό μέλλον που επιφυλάσσεται στις δυνάμεις της εργασίας εστιάζεται ο Γιάννης Κουζής. Τίτλος του άρθρου του «Η πορεία της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης της εργασίας και το άλλοθι της κρίσης». Αρχικά παρατίθενται, με μια ασυνήθιστη ακρίβεια, όλες οι νομοθετικές παρεμβάσεις στις εργασιακές σχέσεις από το 1990, με το νόμο 1892/90, μέχρι τις μέρες μας. Στη συνέχεια αναλύονται διεξοδικά όσα προβλέπει το Μνημόνιο για τις εργασιακές σχέσεις.

Για το συγγραφέα, «το ελληνικό πείραμα πιθανό να σχετίζεται με σχέδια διεθνών οικονομικών συμφερόντων για επενδύσεις σε μια αγορά εργασίας με ιδιαίτερα συμπιεσμένο το ήδη χαμηλό της κόστος. Κινείται άλλωστε στην κατεύθυνση της αμερικανοποίησης του ασφαλιστικού συστήματος και της κινεζοποίησης των εργασιακών σχέσεων».

Στις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στο περιβάλλον αναφέρεται ο Μάκης Ζέρβας στο άρθρό του με τίτλο «Οικονομική κρίση και περιβάλλον». Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον διερευνώνται μέσω της εξέτασης επιμέρους πλευρών του όπως: υπερπληθυσμός και αστικό περιβάλλον, ατμοσφαιρική ρύπανση, γεωργία, ενέργεια, επάρκεια φυσικών πόρων, επιδημίες, κλιματικές αλλαγές, μεταφορές, οικοσυστήματα, κ.ά. Οι προσπάθειες του καπιταλισμού να μετατρέψει σε πεδίο κερδοφορίας το περιβαλλοντικό ζήτημα διερευνώνται μέσω των πρόσφατων εξελίξεων στο εμπόριο ρύπων, τη δημιουργία αγοράς βιολογικών και πράσινων προϊόντων, την επέκταση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τις ιδιωτικοποιήσεις. Στο τέλος του κειμένου παρουσιάζονται οι προεκλογικές προτάσεις του ΠΑΣΟΚ για την επίλυση του περιβαλλοντικού προβλήματος, οι

οποίες φυσικά ξεχάστηκαν πολύ πριν έρθει η Τρόικα.

Το τελευταίο κείμενο που φιλοξενείται στον συλλογικό τόμο των εκδόσεων Τόπος είναι του Πέτρου Παπακωνσταντίνου με τίτλο «Αν όχι τώρα τότε; Η κρίση του καπιταλισμού και η Αριστερά της κρίσης». Αφετηριακά ο συγγραφέας και με τη βοήθεια ιστορικών παραδειγμάτων από τον 19ο και τον 20ο αιώνα επισημαίνει πως η σχέση της οικονομικής κρίσης με την κοινωνική συνείδηση δεν είναι ευθύγραμμη. Αφού περιγράψει στη συνέχεια τις τάσεις ολοκληρωτισμού που γεννάει η σημερινή κρίση προβάλλει ορισμένους στόχους που μπορούν σήμερα να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος της αντεπίθεσης της Αριστεράς: στάση πληρωμών, έξοδος από το ευρώ, εθνικοποίηση στρατηγικής σημασίας επιχειρήσεων, ριζική αναδιανομή εισοδήματος, κ.ά.

Συνολικά, πρόκειται για μια ξεχωριστή συμβολή στην προσπάθεια κατανόησης της κρίσης και στη σκιαγράφηση των εναλλακτικών προς όφελος των εργαζομένων, καθώς όλοι οι συγγραφείς έχουν ως σημείο αφετηρίας την κριτική από τα αριστερά στην πολιτική του Μνημονίου.

Πέτρος Κοσμάς